

XFTAP 19.41.41

Р. Жақсылықбаева
А. Ақынбекова
Р. Бакенова

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан
*Корреспонденция үшін автор: jak-rimma@mail.ru

Шерхан Мұртаза публицистикасында ұлттық мүдде мәселелері

Аңдатпа. Қазақ журналистикасының қара нары, белгілі жазушы, публицист, журналист Шерхан Мұртазаның шығармашылығын қай қырынан алып қарасаңыз да, шеберлікке бағытталғанын аңғару қиын емес. Әсіресе, публицистикасындағы мәселе көтеруін, тілдік, стильдік ерекшелігін ғылыми тұрғыда әлі де болса терең қаузап, зерттеп жүрген ғалымдар өте аз.

Ғылыми мақалада Шерханның ұлтқа, тілге, жерге, елге қатысты жазылған публицистикалық туындыларын бүгінгі көзқараста пайымдалып, шынайы бағасы беріледі. Халықтық, рухтық мүддені қозғайтын материалдары талданып, фактіні, шындықты дәл айтатын журналистік шеберлігі сарапқа салынады. Публицистикалық толғаныстары мен мақалаларының ерекшелік сипаттарына публицистік қызметінің қалыптасу жолы арқылы баға беріледі.

Мақалада сондай-ақ, Шерханның журналистік шеберлік бағытындағы заман үрдісін, қоғамның көкейкесті мәселелерін айтудағы пайым-парасаты ғылыми тұжырымға негізделі отырып, салмақты түйін жасалады. Саяси, мәдени, әлеуметтік, ғылыми-публицистикалық толғамды мақалалары арқылы терең білімді, саяси сауатты, шебер журналистік қыры айқындалады.

Түйін сөздер: публицист, редактор, қаламгер, мақала, очерк, дәйек, журналистік шеберлік.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-7174-2022-140-3-36-43>

Кіріспе

Шерхан Мұртаза есімі – көзі қарақты кезкелген қазақ оқырманына жақсы таныс. Шерханның қазақ журналистикасындағы шығармашылық әдіс-тәсілдерін зерделеп, байыптап қарайтын болсақ, оқырман ой-са-

насына жетерлік бай тәжірибесін, көркемдік ой шеберлігін, тақырыптық проблемаларының молдығын байқар едік.

Ш.Мұртаза көптеген жауапты қызметтерде, атап айтқанда, «Лениншіл жас» газетінің, «Жалын» альманағының, «Жұлдыз» журналының, «Қазақ әдебиеті», «Социалистік

Қазақстан» газеттерінің бас редакторы, Қазақстан Жазушылар Одағының екінші хатшысы, Қазақстан Республикасының «Қазақстан» телерадио корпорациясының төрағасы, Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесінің халық депутаты, Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты болды. Журналистикада да, әдебиетте де осылайша өз орнын белгілеп алу – көп адамның қолынан келе бермейтін дүние. Шерханның көп айтыла бермейтін «Не жетпейді?» жинағындағы публицистикалық жазбалары, кезінде Америка, Пәкістан, Үндістан сапарларынан туған жаңа үлгідегі жолжазба очерктері ақмылтық журналист екендігін танытты. Шерхан Мұртаза – қаламгерлік өнер саласын жыға танып, жадына мықтап түйіп, игеруге тас-түйін бекініп келген суреткер.

Өмір ақиқатына барласақ, бойындағы қабілеті мен алғырлығы, табандылығы, қайсарлығы арқылы шығармашылық шеберлікке, көздеген мақсатқа жету жолында қажырлы еңбекқорлықты үйлестіре білгендер ғана жеңіске жетеді. Шерханның шығармашылық жолы – осындай азаматтық, рухани әділ жеңістің айқын дәлелі. Өйткені, мұның өзі кімге болсын оңайлықпен келмейтіні белгілі.

Зерттеу әдістері

Белгілі бір ұлттың, халықтың тағдыры, басынан өткерген тарихи кезеңі ең алдымен, сол ұлттың әдебиетіне, өнеріне, журналистикасына із тастайды. Ұлттың рухы көтеріліп, еңсесі биіктегенде оның журналистикасы да, әдебиеті де, өнері де түлеп, толысып, болашаққа көз тігеді. Уақыт өткен сайын бұрынғыны бағамдап, жаңаны саралап отыру – өмір талабы. Бұл әсіресе, публицистика секілді шығармашылық салаға қатысты жайт.

Қазақ журналистерінің рухани әлемімізде публицистиканы қалыптастыруға тигізген әсері аз емес. Публицистиканың ішкі сырын, сипат-қасиетін, әдіс-тәсілін, көркемдік ізденісін саралау – кезек күттірметін мәселе. Мұның өзі сайып келгенде, бүгінге дейінгі журналистикасының даму деңгейін көрсетеді. Демек, қазақ публицистиканың өсіп-өркен-

деуі бұрынғының бүгінге негіз болуынан деп қарау керек. Дәстүрлі шығармашылықты қалыптастырушылар санатында журналистмен бірге, классик жазушылардың да публицистиканы өркендетуге қосатынын білгеніміз жөн. Журналист өмірі – шығармашылық шеберліктен тұратын күрделі жүйе. Сондықтан, ол қайталанбаушылыққа жолықпай, үнемі жаңа идея, зерттелмеген жаңа дүниелерді ашып, халыққа таратуды талап етеді. Жалпы, шығармашылық шеберлікте табиғи дарынның, қарым-қабілеттің, білім мен ізденістің ауадай қажет екені айналып келгенде, шеберлікті бастау саласына айналары сөзсіз. Алдағы мақсаттарды айқындап, халықты дұрыс жолға сала білетін, ел қамын ойлайтын журналист – ол нағыз публицист. Заман ағымына ілесіп қана қоймай, заман ағымына сыни көзбен қарай білген журналист қана мықты публицист бола алады.

Журналистің қоғам алдындағы жауапкершілігі алып отырған тақырыбына да тікелей байланысты. Зерттеуші В.М. Горохов: «Публицистің баспасөздегі шығармашылық тақырыбы әлеуметтік қажеттіліктен туындауы қажет. Ол тұста журналистің талдауы мен көзқарасынан білім, парасаты көрініс табады», -десе [1], ғалым С.С. Распопова: «Әрбір публицистикалық мәтін кез келген қоғамдағы мәселеден туындауы мүмкін. Журналист оң шешімін табатын әлеуметтік тақырыпта аса қырағы, нақты жағдайға байланысты қоғамдық резонанс емес, шешім табатындай мүддені көздеуі керек», -деген пайымды тұжырым жасайды [2]. Ал теоретик ғалым М.Н. Кимнің пікірінше: «Публицистикалық тақырыптың тууы қашанда қызықты объектіні іздеуімен байланысты. Бұл ұғымға әркім өзінше мән береді. Біреулер үшін бұл қызықты тақырыппен оқиға болса, кейбіріне ешкім қалам тербеменген белгісіз сала болуы мүмкін. Ал басқаларға өмірдегі қызықты, шытырман оқиға да болуы ғажап емес» [3]. Қалай десек те, Шерхан публицистикасындағы ұлттық мүдде тақырыбы 1957 жылы «Лениншіл жас» (қазіргі «Жас Алаш») газетінің Қарағандыдағы меншікті тілшілігінен басталды. Қарағанды Металлургия алыбы құрылысындағы жаңа-

лықтарды, ерен еңбек үстіндегі ерлерді көріп, Қазақстан Магниткасындағы жетпіс метрлік домнаның ұшар басына темір сатымен көтеріліп, талай мәрте мартен пешінің алқымына үңіліп, отты болат тасқынын тамашалаған сәттері болды. Шерханның өзі: «Теміртаудағы металлургия алыбының іргетасы қаланғанын өз көзіммен көрдім. Талай-талай шахталардың астына түстім...», - деуі [4], мақалаларын жазбастан бұрын өмір құбылысын көзімен көріп, електен өткізіп барып, көңілі қаныққан дүниелерін ғана жариялап отырғандығын аңғартады.

Орыс баспасөзін зерттеуші Е.П. Прохоров: «Журналист қашанда өмірге деген көзқарасын басшылыққа ала отырып, соған қатысты фактілерді жинақтап, ең қажеттісін бөліп қарастырады. Мақаласына осындай топтастырылған, жинақталған, нақты фактіні көрсете алады. Басқаша айтсақ, газеттегі «қарапайым» хабардың өзінен журналистің үлкен ой еңбегін көреміз, сондықтан да, әрбір хабардағы жаңалық – журналистің түсінік, тұжырымы әрі фактіге берген бағасындағы ой қорытындысы», - деген пікірімен келісуімізге болады [5]. Шерхан Мұртаза сүбелі шығармалар жазып, әдебиет пен қазақ журналистикасының дамуына өзіндік үлес қосқан жазушы-журналист ретінде кез келген жанрда еркін көсіліп жаза алатын шеберлігін, өзіндік өрнегін айқындап берді. Суреткер Ш.Мұртазаның публицистикасын жанрлық тұрғыда қарастырғанда онда қарапайым заметкадан, репортаж, корреспонденция, мақала, рецензия, очерк, фельетон сынды публицистиканың алуан жанрын байқауға болады. Бұл Шерханның баспасөздің кез-келген жанрына қалам тартып, мәселені сан қырынан шебер әрі ұтымды жеткізе білген шығармашылық мүмкіндігінің мол екендігін аңғартса керек.

Талқылау

Шеберлік ұғымның ауқымы – кең. Ол талмай талаптану, іздену, шығармашылық тәжірибе байлығының молдығымен жетіліп, қалыптасады. Яғни, шеберлік – өз ісіне иелік ету, ол публицистің шығармашылық қабілеті

мен тәжірибесінен көрінеді. Ш.Мұртазаның алғашқы 1956-1969 жылдардағы жазбагерлік мұрасын жинақтап, топтастырып, тақырыптық, жанрлық жағынан жүйегенде, 50-ге жуық заметкасын, 62-корреспонденциясын, 5-фельетонның, 8-сын рецензиясын, 47-очеркін, 50-ден аса публицистикалық мақаласын байқадық.

Жазушы өміріндегі ең елеулі кезең 1956-1969 жылдар аралығында әсіресе, 1963-1970 жылдары «Лениншіл жас» (қазіргі «Жас Алаш») газетінің бас редакторы қызметін атқара жүріп, еңбек адамдарының өмірінен көптеген әлеуметтік, портрет очерктерін, өндіріс тақырыбындағы проблемалық мақалаларын жазды, сөйтіп, болашақ көркем шығармаларының материалын да жинақтай жүрді. Нәтижесінде, ең алғашқы «Құрылысшы Дәуі» (1958) очерктер жинағы, ең алғашқы «Табылған теңіз» (1964) повесі, ізінше «Бұлтсыз күнгі найзағай» (1965), «Белгісіз солдаттың баласы» (1966), «Мылтықсыз майдан» (1969) шығармалары жарық көрді. Бұл журналистика – күллі шығармашылық қабілетті танытатын сала, ол үшін өнімді, нәтижелі еңбек пен өнімсіз, қажырсыз еңбекті ажырата білу қажет, екеуінің аражігі журналист шығармашылығынан айқын көрініп тұратындығын көрсетеді.

1970-1989 жылдар аралығындағы Ш.Мұртаза шығармаларына тән ерекшелік – тақырып ауқымдылығының кеңдігі, көнігі журналистік пайыммен қоғамның мәдениетінен, өнерінен, ғылымынан, білімінен, экономикасынан мақала, очерк жазып отырды. Мәселен, «Абай сәулесі», «Алтын күрек», «Таушымылдық», «Өскелең мәдениет жаршысы», «Жасампаздық жолымен», «Отан даңқын асырайық», «Адал еңбек», «Не жетпейді?», «Жат жұрттан іздемейік пайғамбарды», т.б. публицистикалық мақалалары жарық дүниеге келді.

Шерхан мақаларында көбінесе, адамгершілік, парасаттылық, тәрбие, өнер мәселелері жиі қозғалды. Қаламгердің «Жат жұрттан іздемейік пайғамбарды» атты проблемалық мақаласында өткір, ойлы, жұртты ойландырар мәселелерді жаны ауыра отырып суреттейді. Тарихтың терең астарына үңіліп,

көкірек көзі сүзбесінен өткерген Шерхан мақаласында осы уақытқа дейін халықтардың өткен жолына көз жұмып қарап келгенімізді, Голощекиннің «Кіші Қазан» саясаты халқымыздың тең жарымынан астамын аптықтың құрбаны етсе, Хрущевтің, «Тыңды бағындыруы» қазаққа соққы болып тигендігін: «Тыңды, яғни Қазақстанды, «бағындырмақ» пиғыл әріден, біздер біле бермейтін әр алуан патшалар, заманынан басталса керек, Сібірді, Қазақстанның Сібір жақ пұшпағын «бағындырғандардың» басы Ермак шығар. Ермакты «ұлттық батыр» дейтіндер бар. Әйтпесе Ертістің бойында, Павлодар облысында тұтас бір аудан Ермак атымен аталып, сол аттас қалада Ермакқа орасан ескерткіш орнатылар ма еді? Және оның тұғырына: «Ермакқа дән риза ұрпақтарынан!» деп тасқа қашап жазылар ма еді? Ал «ұрпақтары» – кешегі тың игерушілер ғой. Бірақ олардың ұраны: «Тыңды игерейік!» емес, «Тыңды бағындырайық!» болды. Тың дегеніміз – жер. Жер дегеніміз – Ана. Ал анасын бағындыратын адам бола ма екен?!», - деп шындықты жайып салады.

«Тыңды бағындыру» кезінде мыңдаған қазақ ауылдарының шаңырағы шайқалып, қазақ мектептерінің жабылғандығын: «Сол «тың эпопеясы» тұсында қазақ мектептері жабылғаны туралы, жергілікті халықтың мың жылдық тұрмыс-тіршілігі, әдет-ғұрпы, салт-санасы, халықтың ұлттық қасиеті топырақпен бірге қақырап бара жатқаны туралы поэмалар жазылған жоқ... Мектеп жабылған соң – тіл кетті. Ал ана тілінен айрылған халық – о да опат болған халық. Ана тілінсіз халық болмайды. Тілінен айрылған ұлт – тарихынан, түп-тамырынан айрылған ұлт. Тілсізді ұлт деуге де келмейді. Тілінен айрылған халық – ата-бабасының, туған әкесі мен туған анасының атын ұмытқан халық...», - деп ашына жазады [6]. Шерханның «Жат жұрттан іздемейік пайғамбарды» проблемалық мақаласы – бір ғана тарих мәселесін ғана емес, жер, тіл тәрізді келеді мәселелерді де қамтып, ұлт туралы өзекті ой айта білгендігімен құнды.

Публицистика дәуір тарихын жасай отырып, тіршіліктің сан-қилы оқиғаларын бейнелеп, өткенді бүгінгімен, бүгінді келешекпен

байланыстыра отырып, бұқара алдына жайып салады. Үнемі дамуда, ілгерілеуде, ізденісте болады. Журналист заман ағымына сай оқиға мен құбылысты беруде мазмұн мен түр ерекшелігін үнемі жетілдіріп отырады.

1990 жылдары жазылған публицистикасында саясат, экономика, қаражат, жұмыссыздық, жекешелендіру, ел байлығы, қазақ журналистикасы мәселесін т.б. қаузап, қоғам қайшылықтарын саралап, зерделей жазды. Ұлтжанды Шерханның айбарлы мінезі мен азулы пікірі жүрегін сыздататын мәселелерден туындап, парламенттік бас қосуларда, баспасөз беттерінде халық көкейінен шығып, оқырман көңілін толқытты. Соның ең бастысы, Шерхан Мұртаза үшін – ұлт мүддесі, жер мәселесі. «Ақ жарылқап заман үшін», «Қиналғанда шыққан сөз», «Тәуелсіздік толғағы», «Бөліп ал да, билей бер!», «Тәуелсіздік ешқашан сатылмайды», «Анасын сатқан бар ма екен?», «Сатылмаған не қалды?», «Алтын сандықтың кілті кімде?» т.с.с. проблемалық мақала, хаттарында әркімді ойландырып, толғандырып отырған өмірдің өзекті мәселелер қозғалды. Еліміздің тағдыры, жеріміздің жайы үлкен мәселе екендігі айтылады.

Мәселен, Шерхан Мұртаза: «Империяның өзі қандай алып болса, араны да сонша көп ашылмақ. Ол үшін жер бетінде, айталық, қазақ деген халықтың болу-болмауының құны көк тиын. Ол үшін қазақтың халқы емес, бай жері керек. Жерді босатып, имендену керек. Бұл салада империя көп жеңіске жетті. Сана уланды, тілі өлімсіреді, ұлттық рухани әлем күйреу халіне жетті. Осының салдарынан кейбір пақырлар өзін «қазақшын» деп қасқайып айтуға ұялып, намыстанатын ауруға ұшырады. Бұлар, амал жоқ, ұлттық нигилистерге айналды. Өз ұлтын жек көретіндерді, өз ұлтын өзгелерден кем санайтындарды осылай деп атайды.

Ал, енді қоғамның біздегі тағы бір қасіреті: осы нигилистер өзі қазақ бола тұра қазақ тілін үйренуге құлықсыз. Өйткені, қазақ тілі ол үшін артық бейнет, ауыр жүк. Орысша білмесең, басың алтын болса да іске алғыссыз күн болған.

Тәуелсіздік таңы атты. Қазақ тілінің күні туды дедік.

Қазақ тілі жеке дара мемлекеттік тіл дәрежесіне көтерілді дедік.

Тақиямызды аспанға лақтырдық. Асығыстық болды. Өйткені сол тақия қайтіп жерге түспей, бой жетпес бір ағаштың бұтағына ілініп қалған сыңайлы» [7].

Тілсіз қоғам, қоғамнан тыс тіл болмайтынын ескерсек, Шерханның жан шырылын терең ұғынуға болады. Мемлекет тарапынан да тілге қамқорлық, қолдау керектігін әр мақаласында тілге тиек етіп, ел назарына ұсынып отырды.

Нәтижелер

Шерхан Мұртаза Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесінің депутаты (№ 52 Меркі сайлау округі бойынша 1994 жылдың 14 ақпанында сайланды), Парламент Мәжілісінің депутаты (12 қазан 1999) болды. Дәл сол тұста жазылған проблемалық мақалаларында ана тіл, жер мәселелеріне қатысты ойлары ащы шындыққа негізделді, қоғам ойын дөп басты. «Егемен Қазақстан» газетінде «Анасын сатқан бар ма екен?» (27.07.1999), «Бірікпесек бөрі жейді» (01.10.1999), «Сайлаудан соңғы ойлар» (19.11.1999), «Кездесуден кейінгі ойлар» (28.04.2000) т.б. проблемалық мақалаларында мемлекеттің, ел мен жердің тағдырына қатысты кез-келген мәселеге ең бірінші болып үн қоса отырып, ашынып, ашығын айтты.

Айталық, «Шынымды айтсам, мен сол Парламентте отырғанда Ресейдің Тамбов, не Новгород губерниясының жиналысында отырғандай боламын. Адасып келген адамдай, қазақша сөйлеген боламын. Оным орысшадан құралақан қалғандығым емес, тым құрыса титтей де болса қазақ исі білінсінші дегенім. Онымды көбісі басқаша бағалап, «ұлтшыл» дейді. Құқай еткісі келеді.

Ендігі шиеленіскен түйін – жер мәселесі. Депутат В. Михайлов және оның жақтастары жер жеке меншікке берілсін, сатылсын дейді. Мәлімдеме, үндеу таратқан бизнесмендердің де талабы сол. Сонда жерді кім сатып ала алады? Дәл қазір сол бизнесмендер оңай кредитпен, оңай несиелем, оңай байығандар ғана ала алады. Шетелдік байлар алады. Ал, жалпы халық, қалың қазақ бұл үлестен құралақан қала-

ды. Өйткені барлығының дерлік шама-шарқы белгілі.

Жер жеке меншікке берілсін. Бірақ жалға, белгілі бір жалға, арендаға берілсін. Ал, түпкілікті сатып жіберу – әбестік.

Жақында Қазақстан Президенті мен Ресей Президенті азаматтық туралы «жеңілдетілген» жол тауып, келісім-шартқа қол қойды. Менің бұған да күмәнім бар. Кімге «жеңіл», кімге «ауыр» екені беймәлімдеу құжат. Қазақстандық орыстардың Ресейде тұратын туыстары бізге емін-еркін келіп, тұрақтап қалуына да болатын көрінеді. Ресейдегі жақындарына бару үшін, айталық, қазақтарға да сондай мүмкіндік беріліпті дейік. Бірақ қазекемдердің Ресейде тұратын туған-туысқаны, құда-құдағиы сан-жағынан орыстадікімен салыстыруға келе ме екен. Кім ұтылды, кім ұтты? Үлкен сұрақ [8].

«Мемлекет қазанының қақпағы жоқ. Қазаннан қақпақ кетсе, иттен ұят кетеді. Байлық ұстағанның қолында, тістегеннің аузында жүр.

Парламент жұмысы бастан-аяқ тек орыс тілінде жүреді. Қазақшаға тыйым салған ешкім жоқ. Бірақ көп қазақтар орысшаға орыстарда да жүйрік. Бағынышты құлдық психология сүйекке сіңіп қалған. Батпандап кірген дерт мысқалдап қана шығуы мүмкін» [9].

Қазақстан Президентіне ашық хаты баспасөзде жарияланды [10]. Шерхан жер мәселесіне келгенде: «Жер – Алланың адамзатқа бұйыртқан баға жетпес байлығы. «Жерді сату деген идея тек отансыздардың ғана ойына келеді», - деп жазды [11].

«Публицистика – өмірдің әлеуметтік, экономикалық, өндірістік, ғылыми және басқа да рухани құбылыстарын, өмір фактілерін өзіне арқау ететін жанр» екендігін ескерсек, Осындай публицистикалық толғамдарынан оның батылдығын, ақиқатты, шындықты дер кезінде оқырманға дәл, нақты жеткізетін журналистік шеберлігін байқаймыз. Журналист А.Сәрсенбаевтың: «Маған Шерағанның Шерхан Мұртазаның бітім-болмысы қатты ұнайды, әрі таңқалдырады. Үлкен суреткер, халық жазушысы бола жүріп бүгінгі күннің өзекті мәселесін жан-тәнімен сезініп, шағын мақалаларының өзінен-ақ журналистиканың классикалық үлгілерін көрсетуі қолына қалам

ұстаған әрбір азаматқа өнеге болмақ», - деген пайымды ойымен толық келісуге болады [12].

Шерхан Мұртазаның публицист Камал Смайыловпен «Егемен Қазақстан» газеті арқылы жарты жыл бойы (1996. 12.07-1997. 26.12) жазысқан публицистикалық хаттарының да әлеуметтік маңызы зор болды. Шерханның Камалға жазған «Алтын сандықтың үстінде отырып» («Егемен Қазақстан». 1996. 12 қыркүйек), «Кедеймін деп қорланба» («Егемен Қазақстан». 1996. 7 желтоқсан), «Әкімдер ойланар ма екен?» («Егемен Қазақстан». 1997. 28 тамыз), «Жемқорлық, ұрлық-қарлық, парақорлық» («Егемен Қазақстан». 1997. 1 қазан), «Адам құны» («Егемен Қазақстан». 1997. 26 желтоқсан), «Кірлеген дүрбіні кім тазартады?» («Егемен Қазақстан». 1997. 26 маусым) т.б. хаттарында елдегі жұмыссыздықтың ауылдағы жастарға тигізіп отырған зардабын, ұрлық-қарлық, жемқорлық, парақорлықтың көбейгендігін қаузап, қоғамда кездесіп отырған келеңсіздіктерге батыл баруы, әділетті үн көтеруі уақыт, дәуір алдындағы шамадан тыс жауапкершілікті сезінетіндігін аңғартады. Қоғамдағы келеңсіздікті батыл, шапшаң, ашық жазып, оқырманнан жоғары бағасын алды.

Қорытынды

Шерханның алғаш «Лениншіл жас» «Социалистік Қазақстан» (қазіргі «Егемен Қазақстан») газеттерінде жарияланған мақалаларынан, өмірінің соңына дейінгі жазылған дүниелерін саралап қарасақ, ұдайы шындық, ақиқат тұрғысында пікір айтып отырғандығын байқауымызға болады. Мәселен, қаламгердің: «Шындық анасы – өмір. Ал өмір өнердің жан-жақты өсіп, қанат жая беретінін, адамның рухани байлығын молайтатын асыл құрал екенін танытты. Эстетикалық тәрбие адам бойында жақсыны, әдеміні тани білу қасиетін сіңіреді. Табиғаттағы, қоғамдағы, өмірдегі, еңбектегі, өнердегі сұлулықты дұрыс түсініп, дұрыс бағалай білу үлкен байлық», - деуі рухани болмысын, жан тазалығын айқындай түседі [13].

Зерттеуші М.Көпбаева: «Ш. Мұртазаның шығармашылық лабораториясын зерттеу

барысында жазушының қаламгерлік өнер туралы жазған өз еңбектері, естеліктері ерекше бағалы дерек көзі болып табылады. Өмір шындығының бәрі қаламгердің көз алдында болғанымен, солардың бәрінің суреткер көңілін қозғап, тербелте бермейтіні рас. Қаламгердің даралығы мәнсізден мән табуда емес, көңілін тербеген өмірдің қарапайым құбылыстарының негізінде өмірлік маңызы жоғары көркем ой түйіндей білуінде. Бұл да оңай емес. Өмір құбылыстарының көңілге тұрақтауы, тақырыптың тууы немесе шығармашылық ой өзегінің анықталуы бір басқа да, оның көркем шығармаға айналу процесі бір басқа. Бұлардың арасында жатқан шығармашылық сатылардың әрқайсысының өз сырлары, бұралаңдары тереңдері мен биіктіктері болады. Олардың бәрін көзбен көргендей баяндап шығу мүмкін емес» - деп, [14] шығармашылық зертханасының ерекшелігін, жазушының өзіндік тәжірибесін атап өтеді.

«Журналистика – қашанда журналистика. Заман өзгерсе де журналистік міндет мүдделері тұрақтылығын сақтайды» [15]. Шерхан Мұртаза шығармаларының басты көркі – шыншылдығында. Шыншылдық – өмірдің қат-қабат сырларын оқырманға дәл, әрі көркем жеткізе білу деп түсінсек, идея айқындығы, ар тазалығы, халық алдындағы жауапкершілік – журналист шеберлігін асырып, мәртебесін көтеретін асыл қасиеттер екендігі даусыз. Шындыққа, өмірлік ақиқатқа жүгінсек, өзінің бойындағы қабілет-қарымы мен соған лайық қайсарлығы, алғырлығы, табандылығы артып, шығармашылық шеберлікке жету жолында жылдар бойына созылатын ұзақ шабыстарда, күн-түн демей, көздеген идеялық мақсатына жету жолында қажырлы еңбекқорлықты үйлестіре білгендер ғана шығармашылық жеңіске жетеді. Шерханның суреткерлік жолы – осындай азаматтық, рухани әділ жеңістің айқын куәсі. Өмірдің қат-қабат ыстық-суығын, құдірет-қасіретін бала кезінен-ақ бойына молынан сіңірді. Өмір мен өнердің өзектестігін үнемі естен шығармай жүрген суреткерге оның ең әуелі журналистік тәжірибесі мол пайдасын тигізгендігін айқын аңғарамыз.

Әдебиеттер

1. Горохов В.М. Закономерности публицистического творчества. – Москва, 1975. – С. 63.
2. Распопова С.С. Основы журналистской деятельности: учебник для бакалавров. – Москва: Аспект Пресс, 2018. – С. 109.
3. Мұртаза Ш. Ақ жолмен өткен азамат //Егемен Қазақстан. -1999. -20 қаңтар.
4. Ким М.Н. Технология создания журналистского произведения. – Санкт Петербург: Изд-во Михайлова В.А., 2001. –С. 67.
5. Прохоров Е.П. Публицист и действительность. -М.; МГУ, -1973. С.135.
6. Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағаты. 884 - қор, 1-тізбе, 20 «а» -іс, 9-парақ.
7. Мұртаза Ш. Империяның улы жемісі //Егемен Қазақстан, -1994. -10 маусым.
8. Мұртаза Ш. Бөліп ал да, билей бер!. //Егемен Қазақстан, -1995. -26 қаңтар.
9. Мұртаза Ш. Ақындар мен әкімдер. –Астана: Елорда. -2002. 637 б.
10. Жерді саттық дегеніміз – елді сату. Қазақстан қаламгерлері мен зиялы қауым өкілдерінің Қазақстан Президентіне ашық хаты //Заман-Қазақстан. -1998. -14 шілде.
11. Мұртаза Ш. Анасын сатқан бар ма екен? //Егемен Қазақстан, -1999. -27 шілде.
12. Сәрсенбаев А. Озық ойдың көшін бастаған // Егемен Қазақстан, -1997. -28 маусым.
13. Мұртаза Ш. Әдемілік туралы әңгіме //Социалистік Қазақстан. -1968. -1 қаңтар.
14. Көпбаева М. Суреткерлік өнердің эстетикалық әлемі //Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. Гуманитарлық ғылымдар сериясы. – 2016. – №5 (114). – Астана: ЕҰУ. – 90-91 бб.
15. Артемова Ю.В. Основы журналистской деятельности. Елец: ЕГУ. -2020. - С.81.

R. Zhaxylykbayeva, A. Akynbekova, R. Bakenova
Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

National issues in Sherkhan Murtaza journalism

Abstract. No matter how you look at the work of the famous writer, publicist, journalist Sherkhan Murtaza, it is easy to see that the work of Kazakh journalism is aimed at excellence. There are very few scientists who still study the problem-raising, linguistic, stylistic features of journalism in scientific terms.

In the scientific article, Sherkhan's journalistic works related to the nation, language, land and country are presented in today's view. The article analyzes materials affecting folk and spiritual interests, and juristic skills that accurately tell the fact and truth. The distinctive characteristics of journalistic reflections and articles are assessed by the way of formation of publicistic activity.

In the article, Sherkhan's vision of modern trends in the direction of journalistic excellence, the current problems of society is based on a scientific conclusion. Political, cultural, social, scientific and journalistic articles reveal a deeply educated, politically literate, skillful journalistic side.

Keywords: publicist, editor, writer, article, essay, argument, journalistic skill.

Р. Жаксылыкбаева, А. Ақынбекова, Р. Бакенова
Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Национальные вопросы в публицистике Шерхана Муртазы

Аннотация. Нетрудно понять, что творчество Шерхана Муртазы, известного писателя, публициста, журналиста, нацелено на совершенство. В частности, очень мало ученых, которые все еще глубоко интересуются и исследуют проблемные, лингвистические и стилистические особенности журналистики.

В научной статье с позиций сегодняшнего дня оцениваются публицистические произведения Шерхана, связанные с нацией, языком, землей, страной. Анализируются материалы, затрагивающие народные

и духовные интересы, оценивается журналистское мастерство с точки зрения точной подачи фактов и правды. Особенности журналистских выпусков и статей оцениваются по способу формирования журналистской деятельности.

В статье показано, что мнения Шерхана о современных тенденциях журналистского мастерства и острых проблемах общества основаны на научных выводах. Его политические, культурологические, социальные, научные и публицистические статьи показывают глубоко образованного, политически грамотного, квалифицированного журналиста.

Ключевые слова: публицист, редактор, писатель, статья, эссе, факт, журналистское мастерство.

Авторлар туралы мәлімет:

Жақсылықбаева Р. – филология ғылымдарының кандидаты, Баспасөз және электронды БАҚ кафедрасының қауымдастырылған профессоры, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан.

Ақынбекова А. – PhD, Баспасөз және электронды БАҚ кафедрасы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан.

Бакенова Р. - аға оқытушы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан.

Zhaxylykbayeva R. – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.

Akymbekova A. – Ph.D., Department of Print and Electronic Media, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.

Bakenova R. – Senior Lecturer, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.